



STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH

2016, tom 41, s. 229–244

<http://dx.doi.org/10.7163/SOW.41.15>



KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptg.pan.pl



INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igipz.pan.pl



LUDNOŚĆ NA OBSZARACH WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO – PRZESZŁOŚĆ I PERSPEKTYWY DEMOGRAFICZNE

POPULATION IN RURAL AREAS OF THE OPOLSKIE VOIVODSHIP – DEMOGRAPHIC PAST AND FUTURE PROSPECTS

Joanna DYBOWSKA

PIN – Instytut Śląski w Opolu
ul. Piastowska 17, 45–081 Opole
j.dybowska@instytutslaski.com

Zarys treści: Celem artykułu jest charakterystyka zmian w liczebności populacji mieszkańców obszarów wiejskich województwa opolskiego. Na podstawie danych pochodzących ze spisów powszechnych ludności przedstawiono liczbę mieszkańców wsi badanego regionu w okresie około 60 lat, z uwzględnieniem zmian w podziale administracyjnym kraju. Najnowsza prognoza liczby ludności Polski na lata 2014–2050 opublikowana przez GUS w październiku 2014 r. pozwoliła na wydłużenie okresu analizy o kolejne 40 lat. W artykule poruszony został problem migracji czasowych i ich wpływu na jakość informacji o stanie ludności w regionie migracyjnym, jakim jest Śląsk Opolski¹. Przedstawiono też ocenę wyników prognozy dla województwa opolskiego w kontekście przyjęcia zawyżonych stanów ludności faktycznej jako podstawy dla przygotowania długoterminowej prognozy.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, depopulacja, czasowe migracje zagraniczne, ludność faktyczna, prognoza.

Liczba ludności w przekroju miasto-wieś w latach 1950–2011

Województwo opolskie, utworzone w 1950 r. na ziemiach przyłączonych do Polski w 1945 r., w obecnym podziale administracyjnym kraju jest najmniejszą jednostką pod względem liczby mieszkańców i obszaru. Zaliczane jest także do słabiej zurbanizowanych regionów. Ludność zamieszkująca obszary wiejskie dominowała w populacji województwa opolskiego do 1981 r., wówczas wskaźnik urbanizacji przekroczył 50% i do chwili obecnej uległ niewielkim zmianom. Mieszkańcy wsi stanowili zatem znaczną część zasobów demograficznych Śląska Opolskiego i jak pokazuje najnowsza prognoza liczby ludności

¹ W artykule zamiennie używany będzie termin Śląsk Opolski i województwo opolskie, choć pojęcia te nie są tożsame. Analizowane dane w długim okresie odnoszą się do obszaru województwa wyznaczonego granicami administracyjnymi z lat 1975–1998 (stały obszar) oraz obecnymi granicami obowiązującymi od 1 stycznia 1999 r.

Polski do 2050 r., ich udział w ogólnej populacji regionu będzie wzrastał, gdyż depopulacja będzie szybciej postępowała wśród mieszkańców miast aniżeli wśród mieszkańców wsi (*Prognoza ludności... 2014*).

Zmiany w podziale administracyjnym kraju pociągające za sobą zmiany obszarów, dla których gromadzone są dane m.in. w zakresie statystyki ludności, utrudniają obserwację procesów demograficznych w długim okresie na podstawie publikowanych przez GUS danych statystycznych. W tabelach 1 i 2 przedstawiono liczbę mieszkańców województwa opolskiego w podziale na miasto i wieś na tle zmian zaludnienia w tym samym układzie dla całego kraju w latach 1950–2011. Tabela 1 zawiera dane dla województwa opolskiego wyznaczonego granicami administracyjnymi z lat 1975–1998², natomiast tabela 2 dla województwa w aktualnych granicach obowiązujących od 1 stycznia 1999 r.

Tabela 1. Ludność Polski i województwa opolskiego w latach 1950–1988 (w tys.)

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1978	1988
Polska^a					
Ogółem	25 008 ^b	29 776 ^b	32 642	35 061	37 879
Miasto	9 605	14 206	17 064	20 150	23 175
Wieś	15 009	15 200	15 578	14 911	14 704
Wieś w % ludności ogółem	61,0	51,0	47,7	42,5	38,8
Województwo opolskie^c					
Ogółem	706,1	816,3	928,7	969,1	1013,5
Miasto	228,1	314,3	408,9	469,3	527,0
Wieś	478,0	502,0	519,8	499,8	486,5
Wieś w % ludności ogółem	67,7	61,5	56,0	51,6	48,0

^a według spisów powszechnych, ^b wielkości niezbilansowane w podziale miasto-wieś, ^c w granicach administracyjnych z lat 1975–1998.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik Demograficzny 2014, Narodowy Spis Powszechny 1978*.

Oceniając w długim okresie stan ludności województwa opolskiego na jego stałym obszarze, można stwierdzić, że do lat 80. XX w. mieliśmy do czynienia ze wzrostem liczby mieszkańców, który obejmował dynamiczny wzrost liczby mieszkańców miast (więcej niż podwojenie w latach 1950–1988) i niewielki przyrost liczby mieszkańców wsi, który trwał do lat 70. XX w. Trzeba pamiętać jednak, że na dynamiczny wzrost liczby mieszkańców miast miał wpływ nie tylko dodatni przyrost naturalny i dodatnie saldo migracji wewnętrznych, ale też decyzje administracyjne (zmiany granic miast czy statusu miejscowości).

Obszary wiejskie, które w całym powojennym okresie rozwoju demograficznego w województwie opolskim, jak i w całym kraju, charakteryzowały się wyższą aniżeli obszary miejskie dzietnością kobiet, były naturalnym zapleczem dla wzrostu demograficznego miast w efekcie migracji ludności ze wsi do miast. Pomimo lepszych parametrów wymiany pokoleń na obszarach wiejskich liczba ludności wsi wykazywała niższą dynamikę aniżeli liczba mieszkańców miast.

² Jest to obszar, który stale znajdował się w granicach województwa opolskiego i stanowi on 91% obecnego obszaru. Różni się od niego o ziemię powiatu oleskiego z wyłączeniem gminy Zębowice (zob. ryc. 1).

Tabela 2. Ludność Polski i województwa opolskiego w latach 1988–2011 (w tys.)

Wyszczególnienie	1988	2002	2011
Polska^a			
Ogółem	37 879	38 230	38 512
Miasto	23 175	23 610	23 406
Wieś	14 704	14 620	15 106
Wieś w % ludności ogółem	38,8	38,2	39,2
Województwo opolskie^b			
Ogółem	1 080,7	1 065,0	1 016,2
Miasto	552,0	560,1	532,2
Wieś	528,7	504,9	484,0
Wieś w % ludności ogółem	48,9	47,4	47,6

^a według spisów powszechnych, ^b w granicach administracyjnych obowiązujących od 1 stycznia 1999 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań...* (2003), *Ludność w województwie opolskim...* (2013).

Największa liczba mieszkańców wsi notowana była na stałym obszarze województwa opolskiego na przełomie lat 60. i 70. XX w. (Drobek i Heffner 1992)³, natomiast liczba mieszkańców miast wzrastała jeszcze do pierwszych lat XXI w., a ogólna liczba mieszkańców województwa do lat 80. XX w. (Dybowska 2013). Obszary wiejskie województwa opolskiego niejednokrotnie były przedmiotem badań, które wskazywały na problemy depopulacyjne (Heffner 1990, 1991; Drobek i Heffner 1992; Szczygielski 1990) nie tylko w efekcie migracji do miast, jak w innych regionach kraju, ale również w wyniku intensywnej emigracji (Rauziński 1991). Badania nad stanem ludności w przekroju terytorialnym województwa opolskiego ujawniły, że wzrost liczby ludności wsi miał raczej punktowy charakter, natomiast depopulacja strefowa (Heffner 1991). Strefa koncentracji wiejskich jednostek osadniczych charakteryzujących się stałą depopulacją obejmowała już w latach 1970–1990 środkowo-wschodnią część Płaskowyżu Głubczyckiego oraz północną część regionu. Śląsk Opolski zaliczany był wówczas do regionów o stosunkowo silnych procesach wyludniania się wsi z tendencją nasilania się tego procesu (Heffner 1991). Dalszy przebieg procesów demograficznych na Śląsku Opolskim pokazał, że problem zmniejszania się liczby ludności nie dotyczy już tylko wybranych obszarów wiejskich, ale objął ogólną populację mieszkańców, w tym i mieszkańców miast. Na stałym obszarze województwa, biorąc pod uwagę emigrację nierejestrowaną⁴ w ewidencji bieżącej ludności, ogólna liczba mieszkańców najprawdopodobniej nigdy nie przekroczyła 1 mln, choć taki stan ludności podaje spis powszechny dla 1988 r. Trzeba jednak zauważyć, że w liczbie 1,013 mln⁵ zawarte jest 53 tys. długoterminowych migrantów czasowych, którzy przedłużyli swój czas pobytu za granicą poza zadeklarowany czas wyjazdu i do momentu krytycznego spisu

³ Badania przeprowadzone przez W. Drobka i K. Heffnera dla lat 1950–1990 wykazały, że na obszarze województwa w granicach z lat 1975–1998 w latach 70. XX w. była największa średnia wielkość wiejskiej jednostki osadniczej oraz największej wsi największych – powyżej 2 tys. mieszkańców. Wsi najmniejszych, liczących poniżej 50 mieszkańców, nie było w momencie utworzenia województwa jako samodzielnej jednostki, pojawiły się one dopiero w latach 80. XX w.

⁴ Chodzi o znacznych rozmiarów emigrację pod pozorami wyjazdów turystycznych, z którą mieliśmy do czynienia w latach 70. i 80. XX w.

⁵ Jest to wielkość dla obszaru województwa w ówczesnych granicach administracyjnych.

nie powrócili do kraju (Sakson 2002). Według danych następnych spisów liczba ludności faktycznej na tym obszarze wynosiła w 2002 r. 999,3 tys. osób (528,9 tys. w miastach i 470,4 tys. na wsi), a w 2011 r. 953,7 tys. osób (500,1 tys. w miastach, 453,6 tys. na wsi).

W aktualnych granicach województwa, dla których jako punkt odniesienia podano przeliczone dane spisu powszechnego z 1988 r., widoczne jest zmniejszanie się ogólnej liczby mieszkańców regionu w latach 2002–2011. Ostatni spis powszechny Polski był dla województwa opolskiego w aktualnych jego granicach już z kolei trzecim, który wykazał zmniejszanie się liczby ludności. W latach 2002–2011 ubytek ludności faktycznej w województwie o 4,58% był największy w skali kraju. Spadek liczby ludności nastąpił również w województwach: łódzkim o 2,84%, śląskim o 2,37%, świętokrzyskim o 1,29%, lubelskim o 1,06% i podlaskim o 0,51%.

Ludność na obszarach wiejskich w przekroju powiatów województwa opolskiego w latach 2002–2011

Województwo opolskie jako jednostka administracyjna obejmuje 12 powiatów, w tym 11 ziemskich i 1 grodzki, gdyż stolica regionu Opole jest miastem na prawach powiatu (ryc. 1). Jak wcześniej wspomniano, ludność obszarów wiejskich stanowi znaczną część zasobów demograficznych województwa – nieco mniej niż 50%. Jednak w układzie przestrzennym mamy do czynienia z przewagą ludności na obszarach wiejskich w 5 powiatach: opolskim, oleskim, namysłowskim, strzeleckim i głubczyckim. W powiecie opolskim, który jest największym pod względem obszaru i drugim po powiecie nyskim pod względem liczby ludności, mieszkańcy wsi według NSP 2011 stanowili 86% ogółu ludności. (zob. tab. 3)

Tabela 3. Mieszkańcy powiatów w województwie opolskim w 2002 i 2011 r.

Obszar	2002			2011			Wieś: dynamika 2011/2002
	ogółem	wieś		ogółem	wieś		
	liczba	liczba	%	liczba	liczba	%	%
Województwo ^a	1 065 043	504 979	47,4	1 016 212	483 995	47,6	95,8
Powiaty^b							
Brzeski	92 857	39 109	42,1	92 505	40 130	43,4	102,6
Kluczborski	71 464	34 814	48,7	68 040	33 193	48,8	95,3
Namysłowski	44 481	27 642	62,1	43 183	27 114	62,8	98,1
Nyski	148 059	68 836	46,5	142 581	67 244	47,2	97,7
Prudnicki	61 897	29 121	47,0	57 837	27 246	47,1	93,6
Głubczycki	51 795	28 127	54,3	48 453	25 933	53,2	92,2
Kędzierzyńsko-kozielski	104 728	37 631	35,9	98 701	34 548	35,0	91,8
Krapkowicki	70 081	31 329	44,7	65 872	29 791	45,2	95,1
Oleski	69 981	44 041	62,9	66 288	42 033	63,4	95,4
Opolski	136 572	119 267	87,3	133 137	114 316	85,9	95,8
Strzelecki	83 182	45 062	54,2	76 990	42 447	55,1	94,2

^a w aktualnych granicach, ^b bez Opola, które jest miastem na prawach powiatu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Ludność w województwie opolskim...* (2013).



Ryc. 1. Podział administracyjny województwa opolskiego obowiązujący od 1 stycznia 1999 r.

Administrative division of the Opolskie Voivodship binding since January 1, 1999.

Źródło: Załącznik nr 1 do Statutu Województwa Opolskiego, Uchwała Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 27 czerwca 2000 r.

[http://www.infor.pl/monitor-polski, rok, 2000, nr, 22/\(17.05.2014\).](http://www.infor.pl/monitor-polski, rok, 2000, nr, 22/(17.05.2014).)

Source: Appendix no.1 to the Statute of the Opolskie Voivodship, Resolution of the Opolskie Voivodship Regional Council of June 27, 2000.

Tak więc w centralnej części województwa opolskiego mamy do czynienia z dużą koncentracją ludności wiejskiej, gdyż powiat opolski obejmuje 13 gmin, z których 10 jest gminami wiejskimi i 3 gminami miejsko-wiejskimi, z niewielkimi miastami o charakterze centrów lokalnych (Niemodlin, Ozimek, Prószków⁶). Powiat opolski skupia 24% ogółu ludności wiejskiej województwa opolskiego. W powiecie nyskim, pierwszym pod względem zaludnienia, zamieszkuje 14% ogółu mieszkańców wsi. Kolejne pod względem liczby ludności na obszarach wiejskich powiaty strzelecki i oleski skupiają po około 9% ogółu mieszkańców wsi województwa opolskiego.

⁶ Miasto Prószków wydzielono z gminy Prószków z dniem 1 stycznia 2004 r.

W okresie międzypisowym 2002–2011 jedynie w powiecie brzeskim odnotowano niewielki o 2,6% wzrost liczby ludności faktycznej na obszarach wiejskich – w pozostałych wystąpiły spadki, przy czym największy w powiecie kędzierzyńsko-kozielskim o 8,2%, w głubczyckim o 7,8%, w prudnickim o 6,4% i w strzeleckim o 5,8%. Trzeba jednak zaznaczyć, że w stosunku do wyników jeszcze wcześniejszego spisu ludności z 1988 r. miały już miejsce ubytki ludności na obszarach wiejskich we wszystkich powiatach oprócz opolskiego – największy, ponad 10% ubytek dotyczył powiatów kędzierzyńsko-kozielskiego (11,2%) i głubczyckiego (10,5%) (NSP 2002... 2003).

Emigranci czasowi wśród mieszkańców wsi województwa opolskiego

Rozpatrując sytuację demograficzną w województwie opolskim trzeba pamiętać, że jest ono wyróżniającym się na tle kraju regionem migracyjnym. Od momentu utworzenia tej jednostki administracyjnej w 1950 r. ujemne saldo migracji, w efekcie intensywnej emigracji rodzimej ludności Śląska Opolskiego, było istotnym elementem bilansu liczby ludności zamieszkującej ten obszar. Utrzymująca się długotrwale dużych rozmiarów emigracja ze Śląska Opolskiego ma związek z historią tego regionu i specyfiką składu społecznego jego mieszkańców ukształtowaną w procesie zasiedlania ziem przyłączonych do Polski po zakończeniu II wojny światowej. Emigracja ludności rodzimej, dominującej w centralnej i wschodniej części województwa opolskiego, rzutowała na różnice sytuacji demograficznej w przekroju terytorialnym województwa, hamowała tempo wzrostu ogólnej liczby mieszkańców i wreszcie wprowadziła populację tego regionu w fazę depopulacji, która rozpoczęła się dużo wcześniej, aniżeli wystąpił ujemny przyrost naturalny (Dybowska 2013). Tak więc emigracja była istotnym elementem bilansu ludności, choć trzeba zauważyć, że do 1988 r. na stałe emigrowała głównie ludność rodzima koncentrująca się właśnie na obszarach wiejskich. Wraz z transformacją ustrojową dominującą formą migracji zagranicznych stały się migracje o charakterze czasowym, w których najpierw uczestniczyła ludność rodzima dysponująca polskim i niemieckim obywatelstwem, a po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. w emigracji czasowej w coraz większym stopniu uczestniczy ludność napływowa. Tak więc obecnie problem emigracji dotyczy zarówno rodzimych, jak i napływowych mieszkańców województwa opolskiego, choć wcześniejsza intensywna emigracja wśród ludności rodzimej przyspieszyła proces depopulacji na znacznych obszarach województwa opolskiego, na których ta ludność dominuje. Specyfika emigracji z województwa opolskiego polegała na tym, że emigranci wywodzili się z ludności rodzimej i częściej byli to mieszkańcy wsi aniżeli miast. Ostatnie spisy ludności wykazały, że migranci czasowi z obszarów wiejskich przeważali wśród ogółu migrantów w 2002 r. w województwie opolskim (61%), podkarpackim (56%) i małopolskim (52%), podczas gdy dla całego kraju migranci czasowi z obszarów wiejskich stanowili 38%. W 2011 r. mieszkańcy wsi stanowili 34% ogółu migrantów czasowych w Polsce i przeważali jedynie w województwie opolskim (53%) i podkarpackim (53%). Wobec tego w województwie opolskim w całym powojennym okresie obszary wiejskie dotknięte były odpływem ludności nie tylko w ramach migracji wewnętrznych (osiedlanie się w mieście – tak jak w innych regionach kraju), ale również w ramach najintensywniejszej w skali Polski emigracji stałej (Solga 2002), a w obecnych warunkach na stan ludności mają również wpływ – oczywiście łącznie z ruchem naturalnym – migracje o charakterze czasowym,

pośród których te długotrwałe można by traktować w kategorii ubytku ludności. W tabeli 4 przedstawiono natężenie migracji czasowej wśród mieszkańców wsi województwa opolskiego według danych spisów powszechnych z 2002 i 2011 r. W układzie przestrzennym województwa widoczne jest znacząco wyższe natężenia migracji długoterminowej (chodzi o osoby przebywające za granicą co najmniej 12 miesięcy i dłużej) w powiatach, w których koncentruje się ludność rodzima. W 2011 r. w stosunku do 2002 r. widoczne jest pewne obniżenie natężenia migracji długoterminowej dla całego województwa, jak i dla obszarów wiejskich, wynikające ze zmniejszenia liczby migrantów długoterminowych dla całego województwa z 89 323 osób w 2002 r. do 80 444 w 2011 r., a dla obszarów wiejskich z 55 605 osób w 2002 r. do 42 692 w 2011 r.

Tabela 4. Emigranci długookresowi w powiatach województwa opolskiego w 2002 i 2011 r. na 1000 mieszkańców

Obszar	Emigranci długookresowi ^a na 1000 mieszkańców			
	2002		2011	
	ogółem	wieś	ogółem	wieś
Województwo opolskie	84	110	79	88
Powiaty^b				
Brzeski	22	21	44	38
Kluczborski	67	99	74	82
Namysłowski	33	33	49	46
Nyski	35	33	65	58
Prudnicki	84	97	69	72
Głubczycki	42	43	53	52
Kędzierzyńsko-kozielski	107	168	83	100
Krapkowicki	142	160	49	128
Oleski	105	107	94	90
Opolski	160	172	114	120
Strzelecki	154	169	113	123

^aosoby przebywające czasowo za granicą 12 miesięcy i więcej według spisu powszechnego, ^b bez Opola, które jest miastem na prawach powiatu.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych spisu powszechnego 2002 i 2011.

Jak wcześniej zaznaczono, po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej ludność napływowa województwa opolskiego w coraz większym stopniu zaczęła uczestniczyć w czasowych migracjach zagranicznych. Wobec tego w powiatach charakteryzujących się dużą koncentracją tej ludności natężenie długoterminowej czasowej migracji w 2011 r. wzrosło w stosunku do 2002 r., natomiast w powiatach obejmujących gminy o dominacji ludności rodzimej uległo obniżeniu, nastąpiło też zmniejszenie różnicy pomiędzy najwyższym natężeniem (128 emigrantów długoterminowych na 1000 mieszkańców w powiecie krapkowickim) i najniższym (38 w powiecie brzeskim) w 2011 r. w stosunku do 2002 r. (odpowiednio 172 powiat opolski i 21 powiat brzeski). Problem długotrwałej nieobecności mieszkańców województwa opolskiego w miejscu stałego zameldowania sięga wielu lat wstecz, do lat 70. XX w., kiedy to zliberalizowano przepisy prawa paszportowego i część osób chcących opuścić na stałe Polskę czyniła to pod pozorami

wyjazdów turystycznych. Spis powszechny z 1988 r. wykazał 55 025 mieszkańców województwa opolskiego nieobecnych w momencie krytycznym spisu z powodu wyjazdu za granicę, przez czas dłuższy do zadeklarowanego przed wyjazdem, co w ówczesnych warunkach było równoznaczne z naruszeniem przepisów prawa obowiązujących w PRL (Sakson 2002). Wśród nich 53 895 osób nieobecna była już co najmniej 12 miesięcy. Kolejny spis powszechny, przeprowadzony w nowych warunkach społeczno-ekonomicznych w 2002 r., wykazał 105 246 osób nieobecnych ponad 2 miesiące (wśród których 89 323 było nieobecnych co najmniej 12 miesięcy, 21% spośród nich wyjechało z Polski w 1988 r. i wcześniej, a prawie 54% była już nieobecna prawie 10 lat) (Dybowska 2013). Ostatni spis z 2011 r. ujawnił 107 984 osób czasowo przebywających za granicą powyżej 3 miesięcy⁷. Jak widać z przytoczonych danych, problem czasowej, w tym i długookresowej, nieobecności części stałych (w rozumieniu osób zameldowanych na pobyt stały) mieszkańców województwa opolskiego ma poważne rozmiary i długotrwały charakter. W związku z tym oceniając rzeczywisty stan liczby ludności w województwie opolskim czy w mniejszych jego jednostkach administracyjnych, należałoby uwzględnić informacje o migrantach czasowych⁸ przede wszystkim długotrwanie nieobecnych. Jest to ważne zagadnienie związane z przydatnością kategorii ludności faktycznej do opisu stanu ludności w sytuacji wzrostu znaczenia emigracji o charakterze czasowym. (Dybowska 2012, 2013; Dybowska i Widera 2015; Rauziński i Szczygielski 2015).

Tabela 5. Ludność faktyczna i bez emigrantów długookresowych w województwie opolskim

Obszar	Wieś					
	2002			2011		
	LF ^a	LF-Em ^b	LF-Em (w % LF)	LF ^a	LF-Em ^b	LF-Em (w % LF)
Województwo opolskie	504 979	449 374	89	483 995	441 303	91
Powiaty						
Brzeski	39 109	38 295	98	40 130	38 601	96
Kluczborski	34 814	31 370	90	33 193	30 478	92
Namysłowski	27 642	26 739	97	27 114	25 866	95
Nyski	68 836	66 540	97	67 244	63 339	94
Prudnicki	29 121	26 305	90	27 246	25 277	93
Głubczycki	28 127	26 925	96	25 933	24 587	95
Kędzierzyńsko-kozielski	37 631	31 305	83	34 548	31 108	90
Krapkowicki	31 329	26 316	84	29 791	25 973	87
Oleski	44 041	39 347	89	42 033	38 268	91
Opolski	119 267	98 792	83	114 316	100 590	88
Strzelecki	45 062	37 440	83	42 447	37 216	88

^a Ludność faktyczna według spisu powszechnego, ^b ludność faktyczna bez emigrantów długookresowych (osób przebywających za granicą 12 miesięcy i więcej).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych spisu powszechnego 2002 i 2011.

⁷ Przy okazji ostatniego spisu powszechnego ludności w Polsce wydłużono do 3 miesięcy czas nieobecności kwalifikujący daną osobę do kategorii migranta czasowego. Niestety dane o czasie wyjazdu nie są miarodajne, gdyż na 80 443 migrantów długoterminowych nie ustalono czasu wyjazdu dla 66 411 osób.

⁸ Dane takie można uzyskać w ramach spisu powszechnego ludności.

Ze względu na ograniczone ramy opracowania problem ten nie może być w tym miejscu szerzej omówiony, jednakże w tabeli 5 przedstawiono wyniki obliczeń korygujących liczbę ludności faktycznej o długotrwałych emigrantów czasowych. GUS, ustalając stan ludności faktycznej, nie bierze pod uwagę liczby osób czasowo nieobecnych z powodu wyjazdu za granicę. Bilansowane jest jedynie saldo migracji na pobyt stały, a na pobyt czasowy jedynie w ramach migracji wewnętrznych. Z tego też powodu kategoria ludności faktycznej, w zamierzeniu mająca oddawać wpływ migracji wewnętrznych na liczbę ludności w poszczególnych jednostkach administracyjnych, staje się niewystarczająca do badania stanu ludności na obszarach zarówno napływu, jak i odpływu w ramach czasowych migracji międzynarodowych⁹. Na przykładzie województwa opolskiego, które od lat jest regionem intensywnego odpływu w ramach migracji zagranicznych, widać jak bardzo na obszarach, na których występuje duża intensywność migracji czasowych, stan ludności faktycznej publikowany w ramach statystyki ludności różni się od rzeczywistego. Poznanie tego stanu jest możliwe po wykorzystaniu danych ze spisu powszechnego o czasowych migrantach zagranicznych. Ostrożna korekta jedynie o liczbę osób nieobecnych w miejscu zameldowania 12 miesięcy i więcej prowadzi do rozbieżności dla ogółu obszarów wiejskich o około 9%. W powiatach „tradycyjnie migracyjnych” według ostatniego spisu ludności rozbieżność ta wyniosła ponad 10% (krakowicki 13%, opolski i oleski po 12%). W przedstawionych wynikach uwzględniono jedynie liczbę czasowych emigrantów, gdyż to głównie ona rzutuje na powstawanie znacznych rozbieżności pomiędzy oficjalnymi danymi na temat ludności a jej rzeczywistym stanem. Liczba długookresowych imigrantów czasowych przebywających na obszarach wiejskich województwa opolskiego jak na razie jest znikoma¹⁰, również reemigracja jest niewielka (Solga 2014).

Zgodnie z zaleceniami dla badań demograficznych w krajach europejskich GUS¹¹ podjął się ustalania liczby ludności rezydującej jako kategorii uwzględniającej informacje o imigrantach długotrwale przebywających na danym terenie, jak i czasowych emigrantach długotrwale nieobecnych. Dane na temat tej kategorii ludności w Polsce zostały 20 kwietnia 2015 r. zamieszczone na stronie internetowej GUS. Problem jednak polega na tym, że podane liczby są co najmniej dyskusyjne i dotyczą obszaru całego województwa¹². Dla województwa opolskiego podano, że na dzień 31 grudnia 2011 r. liczba ludności rezydującej wyniosła 969 541¹³. Wiadomo jednak z ostatniego spisu, że w momencie krytycznym przy liczbie ludności faktycznej wynoszącej 1 016 212 osób, 80 444 osoby były nieobecne przez co najmniej 12 miesięcy, a liczbę imigrantów długotrwale przebywających ustalono na 638 osób.

⁹ W praktyce będzie ona również mało przydatna nawet dla uchwycenia czasowych migracji wewnętrznych na podstawie danych rejestrów administracyjnych, jeśli nie będzie dopełniany obowiązek meldunkowy, a tak na ogół się dzieje.

¹⁰ Spis powszechny z 2002 r. wykazał 379 imigrantów przebywających czasowo powyżej 2 miesięcy na obszarach wiejskich województwa opolskiego (w tym 146 cudzoziemców przebywających długotrwale), a spis z 2011 r. 427 imigrantów przebywających czasowo na obszarach wiejskich, w tym 229 przebywających długotrwale.

¹¹ Zgodnie z Rozporządzeniem PE i Rady Nr 763/2008 to kategoria ludności rezydującej jest obowiązująca w porównaniach międzynarodowych (zob. *Wyniki wstępne narodowego Spisu Powszechnego Ludności...2011*).

¹² Brak jest danych obejmujących mniejsze jednostki podziału administracyjnego.

¹³ Stan tej kategorii ludności wynosił odpowiednio dla miast 515 321 osób, dla wsi 454 220 osób.

Podana wielkość ludności rezydującej dla województwa opolskiego wydaje się być znacznie zawyżona¹⁴. Warto zatem dane o skorygowanej o emigrantów czasowych liczbie ludności faktycznej w poszczególnych powiatach zamieszczone w tabeli 5 wziąć pod uwagę w konfrontacji z wynikami najnowszej prognozy GUS dotyczącej stanu ludności Polski w perspektywie 2050 roku.

Elementy ruchu ludności na obszarach wiejskich w latach 2002–2013

Zanim zostaną omówione wyniki najnowszej prognozy GUS, w kolejnych tabelach przedstawiono elementy ruchu ludności w województwie opolskim na tle danych charakteryzujących tendencje ogólnopolską w latach poprzedzających okres prognozowany. Jest to o tyle ważne, że rozpoznanie tendencji demograficznych w okresie poprzedzającym czas prognozy jest niezbędne dla przyjęcia założeń do dalszego możliwego przebiegu procesów demograficznych. Dane zawarte w tabelach 6 i 7 pokazują, że przebieg procesów demograficznych na obszarach wiejskich w województwie opolskim w latach 2002–2013 był mniej korzystny z punktu widzenia wartości współczynników charakteryzujących mieszkańców obszarów wiejskich w całym kraju. Obniżanie się płodności w kraju doprowadziło do wystąpienia po raz pierwszy w Polsce w 2002 r. ujemnego przyrostu naturalnego, który jednak dotyczył mieszkańców miast, gdyż dla mieszkańców obszarów wiejskich utrzymał się do chwili obecnej dodatni przyrost naturalny. Niestety na Śląsku Opolskim zarówno dla całego województwa, jak i dla obszarów wiejskich utrzymuje się ujemny przyrost naturalny¹⁵, który w ostatnich latach ma tendencję pogłębiającą się. W związku z tym wskaźnik dynamiki demograficznej dla obszarów wiejskich w Polsce wykazuje ciągle jeszcze przewagę urodzeń nad zgonami, natomiast na obszarach wiejskich w województwie opolskim występuje przewaga zgonów nad urodzeniami. Z kolei wskaźnik dzietności teoretycznej zarówno w kraju, jak i na obszarach wiejskich województwa opolskiego wykazuje typ reprodukcji niegwarantujący już prostej zastępowalności pokoleń, przy czym wartości dzietności teoretycznej na obszarach wiejskich województwa opolskiego są znacznie niższe od wartości dotyczących obszarów wiejskich w całym kraju.

Utrzymujący się w województwie opolskim ujemny przyrost naturalny działa na rzecz zmniejszania się liczby ludności, niestety współwystępuje on na obszarach wiejskich z ujemnym saldem migracji. W odróżnieniu od obszarów wiejskich w Polsce, które od 2000 r. odnotowują dodatnie ogólne saldo migracji i mają lepsze perspektywy demograficzne niż miasta (Rosner 2012), w województwie opolskim utrzymuje się ujemne saldo migracji, na co ma wpływ dużych rozmiarów emigracja stała. Zatem oba elementy bilansu liczby ludności przyrost naturalny, jak i saldo migracji powodują zmniejszanie się liczby ludności zamieszkującej obszary wiejskie Śląska Opolskiego. W nadchodzących latach, jak to przewiduje najnowsza prognoza GUS, proces depopulacji zarówno w województwie, jak i na jego obszarach wiejskich, będzie postępował.

¹⁴ Podobnie ma się sprawa z liczbą ludności rezydującej dla całego kraju.

¹⁵ Po raz pierwszy ujemny przyrost naturalny w województwie opolskim zanotowany został w 2000 r. (na obszarach wiejskich po raz pierwszy w 1999 r. i systematycznie od 2001 r., dla miast po raz pierwszy w 2000 r. i corocznie od 2002 r.).

Tabela 6. Natężenie przyrostu naturalnego i salda migracji na 1000 osób

Rok	Współczynnik przyrostu naturalnego				Współczynnik salda migracji			
	ogółem		wieś		ogółem		wieś	
	Polska	województwo opolskie ^a	Polska	województwo opolskie ^a	Polska	województwo opolskie ^a	Polska	województwo opolskie ^a
2002	-0,1	-0,8	0,7	-1,0	-0,5	-4,3	1,0	-2,6
2003	-0,4	-1,2	0,2	-1,6	-0,4	-4,0	1,9	-2,0
2004	-0,2	-0,9	0,3	-1,4	-0,2	-3,2	2,7	-1,4
2005	-0,1	-0,9	0,3	-1,4	-0,3	-3,0	2,0	-1,3
2006	0,1	-0,9	0,6	-1,3	-0,9	-4,6	1,7	-2,7
2007	0,3	-1,1	0,8	-1,6	-0,5	-3,9	2,8	-1,4
2008	0,9	-0,6	1,5	-0,8	-0,4	-3,2	2,3	-1,5
2009	0,9	-0,4	1,2	-0,9	0,0	-1,7	2,8	0,6
2010	0,9	-0,7	1,4	-0,9	-0,1	-1,8	3,1	-0,1
2011	0,3	-1,0	0,8	-1,3	-0,1	-2,2	2,6	-0,3
2012	0,0	-1,2	0,7	-1,2	-0,2	-2,1	2,2	-0,4
2013	-0,5	-2,0	0,2	-1,9	-0,2	-3,3	2,1	-1,6

^a w aktualnych granicach.Źródło: opracowanie własne na podstawie *Roczników Demograficznych* z lat 2003–2014.

Tabela 7. Współczynniki dynamiki demograficznej i dzietności

Rok	Współczynnik dynamiki demograficznej				Współczynnik dzietności			
	ogółem		wieś		ogółem		wieś	
	Polska	województwo opolskie ^a	Polska	województwo opolskie ^a	Polska	województwo opolskie ^a	Polska	województwo opolskie ^a
2002	0,984	0,909	1,072	0,897	1,249	1,053	1,488	1,114
2003	0,961	0,862	1,018	0,827	1,222	1,010	1,421	1,043
2004	0,980	0,893	1,029	0,844	1,227	1,012	1,400	1,014
2005	0,989	0,897	1,029	0,854	1,243	1,044	1,399	1,050
2006	1,012	0,898	1,060	0,856	1,267	1,039	1,409	1,024
2007	1,028	0,883	1,076	0,833	1,306	1,042	1,449	1,027
2008	1,093	0,936	1,149	0,918	1,390	1,132	1,528	1,136
2009	1,085	0,955	1,117	0,912	1,398	1,147	1,496	1,138
2010	1,092	0,927	1,135	0,909	1,376	1,135	1,505	1,130
2011	1,034	0,894	1,085	0,869	1,297	1,102	1,427	1,129
2012	1,004	0,878	1,070	0,883	1,299	1,146	1,426	1,173
2013	0,954	0,801	1,024	0,816	1,256	1,074	1,370	1,109

^a w aktualnych granicach.Źródło: opracowanie własne na podstawie *Roczników Demograficznych* z lat 2003–2014.

Prognoza liczby ludności do 2050 r. w układzie miasto-wieś

Przedstawione wcześniej współczynniki charakteryzujące ruch ludności oraz proces wymiany pokoleń świadczą o dużo bardziej niekorzystnej sytuacji demograficznej w województwie opolskim w stosunku do sytuacji występującej w kraju, niezależnie czy mamy na uwadze ogólną populację mieszkańców województwa, czy tylko mieszkańców obszarów wiejskich. Obserwowane w dłuższym czasie niekorzystne zmiany demograficzne w regionie opolskim, obejmujące zmniejszanie się liczby ludności, utrzymywanie się ujemnego przyrostu naturalnego i salda migracji, znajdują odbicie w wynikach prognozy, które powinny być alarmujące dla regionalnych i lokalnych władarzy. Prognoza liczby ludności Polski na lata 2014–2050 wskazuje, że region opolski będzie obszarem kraju o największej depopulacji, której tempo będzie narastające do 2050 r.

Jak się okazuje, liczba ludności na obszarach wiejskich w Polsce może się utrzymać do 2050 r. na poziomie około 15 mln osób z tendencją wzrostową jeszcze do 2030 r., natomiast liczba mieszkańców miast w kraju będzie systematycznie maleć do poziomu 18,8 mln osób w 2050 r. (tab. 8). W regionie opolskim oczekiwane jest zmniejszanie się zarówno liczby mieszkańców miast, jak i wsi, przy czym tempo spadku liczby mieszkańców miast będzie znacząco wyższe (ubytek o 32% w stosunku do 2011 r.) aniżeli mieszkańców wsi (ubytek o 20%). Zmniejszanie się liczby ludności na obszarach wiejskich w obecnych granicach województwa opolskiego, które rozpoczęło się w latach 80. XX w., będzie postępować, ale jego przebieg w nadchodzących latach będzie relatywnie łagodniejszy aniżeli zmniejszanie się liczby mieszkańców miast, która wzrastała jeszcze do początku XXI w. i gwałtownie będzie zmniejszać się w relatywnie krótszym czasie (tab. 9).

Tabela 8. Prognoza liczby ludności w podziale miasto-wieś dla Polski i województwa opolskiego (w tys.)

Wyszczególnienie	Ludność w latach					Dynamika zmian liczby ludności 2050/2011 (%)
	2011	2020	2030	2040	2050	
Polska						
Ogółem	38 512	38 138	37 185	35 668	33 951	88,2
Miasto	23 406	22 717	21 618	20 234	18 826	80,4
Wieś	15 106	15 421	15 567	15 434	15 125	100,1
Wieś w % ludności ogółem	39,2	40,4	41,9	43,3	44,5	-
Województwo opolskie						
Ogółem	1 016,2	966,6	902,0	825,8	744,5	73,3
Miasto	532,2	498,1	456,2	408,5	359,9	67,6
Wieś	484,0	468,5	445,8	417,3	384,6	79,5
Wieś w % ludności ogółem	47,6	48,5	49,4	50,5	51,7	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności...* (2014), *Ludność w województwie opolskim...* (2013).

Tabela 9. Zmiany prognozowanej liczby ludności w poszczególnych okresach w układzie miasto-wieś dla Polski i województwa opolskiego (w%)

Wyszczególnienie	Lata			
	2020–2011	2030–2020	2040–2030	2050–2040
Polska				
Ogółem	99,0	97,5	95,9	95,2
Miasto	97,1	95,2	93,6	93,0
Wieś	102,1	100,9	99,1	98,0
Województwo opolskie				
Ogółem	95,1	93,3	91,6	90,2
Miasto	93,6	91,6	89,5	88,1
Wieś	96,8	95,2	93,6	92,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności...* (2014).

Jak już wcześniej zaznaczono, proces depopulacji będzie coraz szybciej pogłębiał się po 2020 r. z powodu przede wszystkim większej depopulacji wśród mieszkańców miast tak w kraju, jak i na Śląsku Opolskim.

Prognoza liczby ludności do 2050 r. w powiatach województwa opolskiego

Analizując oczekiwane zmniejszanie się liczby ludności województwa opolskiego (zob. tab. 10), warto zwrócić uwagę na przestrzenne zróżnicowanie tego procesu, bowiem największy ubytek liczby ludności na obszarach wiejskich przewidywany jest w powiecie głubczyckim (o 37%) i w powiatach kędzierzyńsko-kozielskim (o 30%), namysłowskim i prudnickim (o 28%). Głębsza depopulacja wśród mieszkańców miast spowoduje, że wskaźnik urbanizacji ulegnie zmniejszeniu i ponownie mieszkańcy wsi będą przeważali wśród ludności województwa opolskiego. W układzie poszczególnych powiatów do 2050 r. przewidywana jest przewaga mieszkańców miast jedynie w powiatach kędzierzyńsko-kozielskim i brzeskim.

Dane zawarte w tabeli 10 obejmują wyniki prognozy zestawione ze stanem ludności faktycznej ustalonej w ostatnim spisie powszechnym ludności w 2011 r. Jak wcześniej zaznaczono, kategoria ludności faktycznej jest mało miarodajną dla badania stanu ludności w regionie migracyjnym, gdyż jej stan jest zawyżony w stosunku do rzeczywistej sytuacji. Rozbieżności są tym większe, im intensywniejsza jest na danym obszarze migracja o charakterze czasowym. Wprawdzie dzisiaj trudno przesądzić, czy obecna cała długoterminowa emigracja czasowa przekształci się w definitywną, ale niestety saldo migracji dla województwa opolskiego w prognozowanym okresie przewiduje przewagę odpływu nad napływem ludności. To znaczy, że w ocenie autorów prognozy saldo migracji w województwie opolskim, które do tej pory w przeważającej mierze wyznaczone było przez wyjazdy za granicę, będzie oddziaływało w kierunku zmniejszania się liczby ludności. Współwystępowanie ujemnego salda migracji z ujemnym przyrostem naturalnym nieuchronnie będzie pogłębiało proces depopulacji. Jednakże porównanie prognozowanych stanów ludności w przekroju powiatów województwa opolskiego z liczbą ludności faktycznej skorygowaną w 2011 r. o emigrantów długookresowych, wskazuje na to, że w powiatach

namysłowskim, nyskim, prudnickim i głubczyckim już mamy do czynienia z liczbą ludności prognozowaną na rok 2020, w powiatach kluczborskim, kędzierzyńsko-kozielskim i oleskim ze stanami prognozowanymi do roku 2030, w powiatach brzeskim, krapkowickim i strzeleckim do roku 2040, a w powiecie opolskim stanu osiągniętego już w 2011 r. nie przewiduje się nawet do 2050 r. Tym samym na obszarach województwa opolskiego, na których mamy do czynienia z największymi rozbieżnościami w informacji o stanie ludności nawet w długiej perspektywie, nie jest widoczny ubytek ludności, który już wystąpił.

Tabela 10. Prognoza liczby ludności na obszarach wiejskich w powiatach województwa opolskiego

Obszar	2011 ^a	2020	2030	2040	2050		
					liczba	% ogółu ludności	dynamika zmian 2050/2002 (%)
Województwo	483 995	468 491	445 864	417 341	384 632	52	79
Powiaty^b							
Brzeski	40 130	39 879	39 086	37 580	35 627	49	89
Kluczborski	33 193	31 901	30 094	27 937	25 498	53	77
Namysłowski	27 115	25 795	24 149	22 017	19 519	57	72
Nyski	67 244	64 537	60 876	55 898	50 139	52	75
Prudnicki	27 246	25 570	23 749	21 763	19 600	50	72
Głubczycki	25 934	23 965	21 737	19 100	16 306	51	63
Kędzierzyńsko-kozielski	34 548	32 352	29 770	27 016	24 128	36	70
Krapkowicki	29 791	28 822	27 343	25 730	23 958	52	80
Oleski	42 033	40 668	38 794	36 480	33 751	70	80
Opolski	114 315	113 619	110 641	106 365	101 130	85	88
strzelecki	42 446	41 383	39 625	37 455	34 980	63	82

^a dane rzeczywiste, ^b bez Opola, które jest miastem na prawach powiatu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności...* (2014).

Podsumowanie

W dotychczasowym przebiegu procesów demograficznych na obszarach wiejskich województwa opolskiego odpływ ludności w ramach migracji do miast (podobnie jak w całym kraju) oraz najintensywniejszej w skali kraju emigracji hamował rozwój liczebny populacji wiejskiej. Pomimo utrzymującego się do końca XX w. dodatniego przyrostu naturalnego liczba mieszkańców wsi wykazywała niższą dynamikę i krótszy okres wzrostu aniżeli liczba mieszkańców miast charakteryzujących się brakiem zastępowalności pokoleń dużo wcześniej aniżeli mieszkańcy wsi. W nadchodzących latach pierwszej połowy XXI w. przewiduje się na obszarach wiejskich Śląska Opolskiego dalsze zmniejszanie liczby ludności z 484 tys. w 2011 r. do 385 tys. w 2050 r. (czyli o ok. 20%), ale będzie to i tak mniejszy ubytek niż wśród mieszkańców miast (o ok. 32%). W sumie ludność województwa opolskiego

poddana będzie najgłębszej depopulacji w skali kraju (o ok. 26% w stosunku do ludności faktycznej w 2011 r.).

Trzeba jednak zaznaczyć, że kategoria ludności faktycznej jest mało przydatna do badania stanu ludności w regionie charakteryzującym się intensywnymi czasowymi migracjami zagranicznymi, jak to ma miejsce na Śląsku Opolskim. Liczba tej kategorii ludności w przypadku województwa opolskiego jest zawyżona w stosunku do ludności przebywającej rzeczywiście na tym obszarze. Dla prawidłowego zarządzania rozwojem regionu zagrożonego tak dużą depopulacją przydatne byłyby projekcje demograficzne odnoszące do kategorii ludności rezydującej a nie faktycznej.

Literatura

- Drobek W., Heffner K.**, 1992, *Infrastrukturalne i funkcjonalne czynniki przemian w wiejskiej sieci osadniczej Śląska Opolskiego*, PIN – Instytut Śląski w Opolu, Opole.
- Dybowska J.**, 2012, *Migracja a stan ludności w województwie opolskim*, [w:] R. Rauziński, T. Sołdra-Gwiżdż (red.), *Spółczesność Śląska Opolskiego 1945–2011–2035 – aspekty społeczne, demograficzne i rynku pracy*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Opole-Warszawa s. 105–112.
- Dybowska J.**, 2013, *Przemiany demograficzne w regionie o nasilonej migracji zagranicznej na przykładzie województwa opolskiego*, Uniwersytet Opolski, Opole.
- Dybowska J.**, 2014, *Depopulacja na obszarach wiejskich województwa opolskiego w latach 2002–2011*, *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 2 (32), s. 59–68.
- Dybowska J., Widera K.**, 2015, *Trudności w ocenie zmian zaludnienia Polski w związku z migracjami o charakterze czasowym*, (maszynopis).
- Heffner K.**, 1990, *Przebieg procesów depopulacyjnych na Opolszczyźnie*, [w:] K. Heffner (red.), *Procesy wyludniania się wsi w regionie opolskim*, PIN – Instytut Śląski w Opolu, Opole, s. 7–47.
- Heffner K.**, 1991, *Śląsk Opolski. Proces przekształceń ludnościowych i przestrzennych systemu osadnictwa wiejskiego*, PIN – Instytut Śląski w Opolu, Opole.
- Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie opolskim w 2006 r.*, 2007, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole.
- Ludność w województwie opolskim. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, 2013, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole.
- Migracje zagraniczne ludności. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, 2013, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole.
- Narodowy Spis Powszechny 1978*, 1980, GUS, Warszawa.
- Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002. Ludność. Stan oraz struktura demograficzna i społeczno-ekonomiczna. Województwo Opolskie*, 2003, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole.
- Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002. Migracje ludności. Województwo Opolskie*, 2004, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole.
- Prognoza ludności 2014–2050*, 2014, GUS, Warszawa.
- Rauziński R., Szczygielski K.**, 2015, *Prognoza ludności dla województwa opolskiego do 2050 roku. Wnioski w kontekście prowadzenia polityki regionalnej oraz wsparcia odnowy demograficznej województwa opolskiego*, Ekspertyza w ramach projektu pn. Opolskie Obserwatorium Terytorialne. Wzmocnienie systemu monitorowania polityk Publicznych (maszynopis).
- Rauziński R.**, 1990, *Ludność na Śląsku 1945–1990*, WSI, Opole.
- Rocznik Demograficzny 2014*, GUS, Warszawa.

- Rosner A.**, 2012, *Aktualne tendencje zmian zaludnienia obszarów wiejskich*, [w:] A. Rosner, (red.), *Rozwój wsi i rolnictwa w Polsce. Aspekty przestrzenne i regionalne*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, s. 117–134.
- Sakson B.**, 2002, *Wpływ niewidzialnych migracji zagranicznych lat osiemdziesiątych na struktury demograficzne Polski*, SGH, Warszawa.
- Solga B.**, 2002, *Migracje polsko-niemieckie i ich konsekwencje społeczno-ekonomiczne na obszarach wiejskich Śląska Opolskiego*, PIN – Instytut Śląski w Opolu, Opole.
- Solga B.**, 2014, *The Importance of International Return Migration In the Rural Development*, [w:] W. Kamińska, K. Heffner (red.), *Rural Development and EU Cohesion Policy*, Studia Regionalne, 39, s. 101–112.
- Szczygielski K.**, 1990, *Zmiany zaludnienia Opolszczyzny w okresie powojennym*, [w:] K. Heffner (red.), *Procesy wyludniania się wsi w regionie opolskim*, PIN – Instytut Śląski w Opolu, Opole, s. 49–66.
- Wyniki wstępne narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011*, GUS 22 grudnia 2011 r., www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lud_wyniki_wstepne_NSP_2011.pdf (styczeń 2012)

Summary

In the foregoing course of demographic processes in rural areas of the Opolskie Voivodship the population outflow within migration to towns (similar to the situation in the whole country) and the most intensive emigration in Poland stunted the growth of rural population. Despite the positive natural change which lasted till the end of the 20th century the number of rural population was showing lower dynamics and shorter growing period than urban population, characterized by the lack of replacing generations much earlier comparing to rural areas. In the first half of the 21st century it is predicted that in rural areas of the Opolskie Voivodship the population will decrease from 484 thous. in 2011 to 385 thous. people in 2050 (about 20%), however this will still be a less pronounced decrease than in urban areas (about 32%). As a result, the Opolskie Voivodship will experience the greatest depopulation in Poland (about 26% in comparison to *de facto* population in 2011).

However, it should be mentioned that the category of *de facto* population is not particularly useful in analyzing population size in a region characterized by intensive, temporal migrations abroad, as it takes place in the Opolskie Voivodship. The number of *de facto* population in this voivodship is overestimated in comparison to its real population size. Thus, demographic prospects concerning the category of resident population rather than *de facto* population would be more appropriate for managing the development of a region effectively, which is currently threatened by intensive, temporal migration outflow.